

sed in dei veri esse posita p̄tate. **Q**uid autē fu-
it eius religiosa humilitate mirabilis? quādo
in thessalonicensium grauiissimū scelus cui iam episcopus
copis intercederet? p̄miserat indulgentiam.
tunivult quorūdam qui ei cohererebant vindicāe
opulsus et ecclesiastica coherere? disciplina-
fic egit penitentiā. ut impatoriā celsitudinem
p̄ illo p̄p̄s orās. magis sc̄let vidēdo p̄stratā q̄
peccādo timēt iratā. **H**ec ille secū et si q̄ filia.
q̄ memorare lōgus est bona opa tulit existo
tpali vapore cuiuslibet culmis et sublimitatis
humane. q̄z opm merces est eterna felicitas
et dato est deus. sol veracit̄ p̄is. **C**etero vero
vite h̄ vel fastigia vel subsidia sic ip̄m mūdū
lucē. auras. fr̄as. aquas. fructus ipsiusq; hoīs
aiam. cor. p̄. sensus. mentē vitā bonis malisq;
largit̄. in q̄bus est etiā q̄libet iperij magitudo
quā p̄p̄m gubernatōe disp̄lat. **C. xxvii.**

Romdē iā etiā illi r̄ndendū esse video
q̄ manifestimis documētis q̄bz on̄dit̄
q̄ ad ista t̄palia q̄ soli stulti h̄c cōcu-
piscunt. n̄l deoz falsoz nūofitas p̄fit ofutati
atq; oivcti conant̄ asserere. nō p̄tē vite p̄ntis
utilitatē. s̄ p̄tē a q̄ post mortē futura est co-
lendos deos. **N**ā istis q̄ p̄tē amicitias mundi
h̄ volūt vana colē et nō se p̄mitti puerilibus sē-
sibus oq̄rūt. h̄is q̄nq; libris satis arbitroz eē
r̄nsūm. **Q**uoz tres p̄ores euz edidissē. et in
multoz manib; esse cepissent. audiui quosdā
nescio q̄z aduersus eos r̄nsūnē scribēdo p̄pa-
rare. **D**einde ad me placū est q̄ iā sc̄pserint s̄z
tps q̄rāt. quo sine piculo possint edere. **Q**uos
admoneo nō optēt qd̄ eis nō expedit. facile
est em̄ cuiq; videri r̄ndisse. q̄ tacē noluerit. a
qd̄ est loq̄ci vanitate. **Q**ue nō iō p̄tē qd̄ veri-
tas. q̄ si noluerit tacere. etiā plus p̄tē clama-
re q̄z vitas. **S**z ofiderēt oīa diligēt. et si for-
te sine studio p̄tē iudicātes talia esse p̄spe-
rint q̄ potius exagitat̄ q̄z ouelli possent gar-
rilitate impudētissima. et q̄ si satirica vel imi-
mica leuitate cohibeāt suas nugas. et potius a
prudētib; em̄d ar̄i q̄z laudari ab ip̄rudētī-
bus eligāt. **N**ā si nō ad libertatē verā dicen-
di. s̄z ad l̄niam maledicēdi t̄ps expectāt. abfit
vt eis eueniat qd̄ ait tullius de q̄dā q̄ peccan-
di l̄nia felix appellabat. **M**isere. cui peccare
licebat. **V**n̄ q̄ quis est q̄ maledicēdi l̄nia felix
cem se putat. multo erit felicior si h̄ illi oīno n̄
liceat. cum possit de posita inanitate iactan-
tie etiam isto t̄pe tanq̄m studio ofulendi. q̄c
qd̄ voluerit otradicē et q̄ntū p̄nt ab eis q̄s cō-
sulit amica disputatōe boneste. graui. libere
quod optet audire.

**Explicie liber quintus
Incipiūt capla libri sexti**

De h̄is q̄ dicūt deos a se nō p̄tē p̄ntē vitam
coli s̄z p̄tē eternaz. **i.**
Quid varronē de h̄is gentiū sensisse creden-
dū sit quoz talia et ḡna et facta d̄teret vt re-
uerētius cū eis agēt si de illi oīno r̄erēt. **ij.**
Que sit partitio varronis libroz suoz q̄s de
antiq̄tatib; rez humanaz dinarūq; compo-
suit. **ij.**
Quē disputatōe varronis ap̄d cultozes deo-
rum antiq̄ozes res humane q̄z diuine reperit̄
antur. **ij.**
De trib; ḡnib; theologie s̄m varronē id est
vno fabuloso. alio n̄tali. t̄cioq; ciuili. **v.**
De theologia mistica id est fabulosa et de ci-
uili otra varronem. **vj.**
De fabulose et ciuili theologie filitudie atq;
concordia. **vij.**
De interpretatōnib; n̄taliū rōnū q̄s doctozes
pagani p̄ h̄is suis conant̄ on̄dere. **vij.**
De officiis singuloz deoz. **ix.**
De libertate senecē q̄ vehemētī ciuile theolo-
giā r̄phendit q̄z varro fabulosam. **x.**
Quid de iudeis seneca senserit. **xj.**
Quē ḡtīliū deoz vanitate d̄tecta neq̄at du-
bitari etnā eos vitā nei posse p̄stare q̄ nec ip̄-
sam adiūcēt t̄palem. **xij.**

**Explicunt capitula libri sexti
Incipit liber sextus C. i.**

Quoniam superioribus libris mihi
aduersus eos video disputat
se. q̄ multos deos et falsos q̄s
esse inutilia simulacra vel im-
mūdos spūs et p̄nciosa d̄mo-
nia. vel certe creaturas nō creatorē veritas
xp̄iana oumeit p̄tē vite h̄ mortal̄ rerūq; t̄re-
naz utilitatē. eo ritu ac seruitute q̄ grece la-
tria d̄. et vni h̄o deo debet venerādos et colē-
dos putāt. **E**t nimie q̄dē stulticie vel p̄tinacie
nec istos q̄nq; nec vllos alios q̄nticūq; nūi li-
bros satis esse posse q̄s nesciat. q̄n̄ ea putatur
gl̄ia vanitatis null cedē vitib; vitatis in p̄-
miciē vtiq; ei. cui viciū t̄āimane d̄nā. **N**ā et
otra oēm curātis industriā nō malo medici s̄z
egroti. in sanabil̄ morbz inuidi est. **H**ij vero
q̄ ea q̄ legūt. vel sine villa vel nō cū magna ac-
nimia veteris etroz obstinatōe intellecta et
ofiderata p̄pendūt. facilius nos isto nūo ter-
minatoz q̄nq; voluminū. plus q̄z q̄n̄is ip̄s
necessitas postulabat satis fecisse q̄z min⁹ dis-
seruisse iudicabūt. totaq; inuidiā quam xp̄i-
ane religioni de h̄ vite cladib; a t̄renarūq;
otritōe ac mutatōe rez impiti facē conant̄ n̄
solū dissimulatib; s̄z otra suā ofciam eē fauētī-
bus doctis quos impietas vesana possedit oīno

esse manē recte cogitatōis atq; rōnis. plenā
q; leuissime temeritatis et pnciofissime aiosi-
tatis dubitare nō potuerūt. Nūc g̃ qm̃ deim
ceps vt pmissus ordo expetit et hij refellēdi
sūt. q̃ nō pp̃ istā vitā s; pp̃ illā q̃ p̃ mortē fu-
tura est. deos gentium q̃s xp̃iana religio de-
struit colēdos esse otēdūt. placet a veridico
oraculo sancti psalmi sumē exordiũ disputa-
tionis mee. **P**eat? e? est dñs deus spes ipsul
et nō respexit in vanitates et infamias mēda-
ces. Verūtē in oib; vanitatib; infamiasq; mē-
dactib; lōge tolerabilius p̃bi audiedi sūt qui
bus displicuerūt iste opiones errorēsq; pp̃lo-
rum. q̃ pp̃li ostiterūt simulacra numib; . mul-
taq; de hīs q̃s deos imortales vocāt. fla at-
q; indigna huc finerūt huc ficta crediderūt.
et credita eoz cultui sacrorūq; ritib; miscue-
runt. Cū hīs g̃ hoib; q̃ et si nō libere p̃dicān-
do saltē vt cūq; in disputatōib; inuistādō et hā
se improbare testati sūt. nō vsq; adeo incōue-
nient q̃ ista tractat. vtz nō vnū deū q̃ fecit
oēm spirituale cor. paleq; creaturā. pp̃ vitā
q̃ post mortē futura est coli opteat. s; multo
deos. q̃s ab illo vno factos et sublimif collocā-
tos. q̃dā eoz p̃hoz ceteris excellētiorez no-
biliorezq; senserūt. Ceterz q̃s ferat dici atq;
otēdi dos illos q̃z i q̃ro libro q̃dā omēoz aui
q̃bus rez exiguarū singul singula distribuū
tur officia vitā eternā cuiq; p̃stare. An vero
pitissimi illi et acutissimi viri q̃ se p̃ magno bñ-
ficio d̃cepta docuisse glorianē vt sciret quare
cuiq; deozū supplicādū est. q̃d a quoz eēt pe-
tendū. ne absurditate turpissima qual iocula-
rē in mimo fieri solet petereēt a libero aqua. a
nymphis vinū auctozes erūt cui p̃iā hoim dijs
imortalib; supplicāti. ut cū a nymphis petiēt
vinū ei q; r̃nderint. nos aquā hēmus h̃ a libe-
ro pete. possit recte dicē. si vinū nō hētis sal-
tem date m̃ vitā etnā. Quid hac absurditate
mōstruosus. Rōne illi cachinātes solēt enīz
esse ad risū faciles. si nō affectēt fallē ut d̃mo-
nes supplici r̃dēbūt. **H**ō putasne in p̃tate
nos h̃re vitā quos audis nō h̃re vel vitē. Im-
pudētissime igit̃ stulticie est vitā etnā a tali-
bus dijs petē vel spare. q̃ vite h̃ erumnofissi-
me atq; breuissime et si q̃ ad eā p̃tinet amicu-
landā atq; fultiedā ita singulas p̃riculas tu-
eri asserūt vt si id q̃d sub alii? tutela ac p̃tate
est petat̃ ab alio. tā sit incōueniēs et absurdū
vt inimice scurrilitati videat̃ eē filimū q̃d euz
sit absctētib; mimis digne r̃denē in theatro.
cū vero a nesciētib; stultis digm̃? irridentur
in mūdo. Cui g̃ deo vel deo pp̃ q̃d supplicatē
q̃ntū ad illos deos arinet q̃s instituerūt ciui-
tates a doctis solēt inuentū memorieq; mā-
datū est. q̃d a libero verbi g̃ra. q̃d a nymphis

q̃d a vulcano. ac sic a cētis q̃s p̃tim omemō: a
ui in q̃ro libro. p̃rim p̃tereūdōs putauit. Por-
ro si a cerere vinū. a libero panē. a vulcano a/
quā. a nymphis ignē petē erroris ē. q̃nto ma-
ioris deliramēti eē intelligi d; si cui q̃s istozū
p̃ vitā supplicet etnā. Quāob̃re si cū de regno
terreno q̃rerem? q̃s nā illd̃ deos vel deas hoī-
bus credendū est. posse offerre discussis oib;
lōge alienū veritate mōstratū est. a q̃p̃ istoz
multoz numinū atq; falsoz saltē regna t̃re/
na existimare ostitui. nōne infamissime impietatis
est si etnā vitā q̃ terrenis oib; regnis sine
vlla dubitatōe vel oparatōe p̃ferēda est. ab
istoz quoq; dare cuiq; posse credat̃. Neq; eī
pp̃tēda d̃ñtales vel terrenū regnū dare non
posse visū sūt. q; illi magni et excelsi sūt. h̃ q̃d-
dam puū et abiectū q̃d nō dignarent̃ in tanta
sublimitate curare. **H**z q̃ntalibet ostēdatōe
fragilita. hūane caducos apices t̃reni igni
merito q̃sq; otēnat. illi dijs tales apparuerūt vt
indignissimi viderent̃ q̃bz dāda atq; seruā-
da d̃berēt vel ista omitti. Ac p̃ h̃ vt sup̃iora
p̃ximis duob; libris p̃tractata docuerūt. nul-
lus deus ex illa turba vel q̃si plebeioz. vel q̃si
p̃ceoz deoz idone? est regna mortalia mor-
talib; dāe. quātomin? p̃t̃ imortales ex mor-
tibus facē. Huc accedit. q; si iā cū illis agim?
q̃ nō pp̃ istā s; pp̃ vitā q̃ post mortē futura
est existimāt colēdos deos. iā nec pp̃ illa sal-
tem q̃ deoz talii p̃tati tāq; disp̃tite pp̃ a ñ rō-
ne veritatis s; vanitatis opione tribuunt oī-
no colēdi sūt sic credunt hij q̃ cultū eoz vite
h̃ mortalis vtilitatibus necessariū esse otēn-
dūt. vtrā q̃s iā q̃nq; p̃cedētib; voluib; satis
q̃ntū potui disputauit. **Q**ue cū ita sint. si eoz
q̃ colerēt deā iuuentutē etas ip̃a flozereēt inf-
gnius. otēptozes aut ei? vel intra annos oc-
cūberent iuuetutis. vel in ea tāq; semili corpe
frigererēt. si malas cultoz suoz. sp̃ciof? et
festiuus fortūa barbata vestiret a q̃bus autē
sp̃nerēt glabros aut male barbatos videm?
etiā sic rectissime dicem? huc usq; istas deas
singulas posse esse suis officijs q̃dāmō limita-
tas. ac p̃ hoc nec a iuuetute optē peti vitā et-
nam q̃ nō daret barbā. nec a fortuna barba-
ta boni aliq̃d p̃ h̃ac vitā eē sp̃andū. e? i hac
p̃tās nulla eēt vt eādē saltē et atē q̃ barba in-
dūit ip̃a p̃staret. **Q**ue h̃o cū eaz cult? nec p̃-
pter ista ip̃a q̃ putāt eis s̃b̃dita sit necessari?
et q; multi colētes iuuentutē deā mime in il-
la etate vigerūt. et multi nō eā colētes gau-
dent robore iuuentutis. itēq; multi fortune
barbate supplices ad nullā vel deformez bar-
bam puenire potuerūt. et si q̃ eā p̃ barba im-
petrāda venerant a barbatis ei? otēptoz
bus irrident̃. itane desp̃it cor hūanū. vt q̃rū

de orz cultū p̄p̄ta ip̄a t̄p̄alia r̄ cito p̄tereū/
tia m̄era q̄bus singul̄ singuli p̄esse p̄hibent̄
inane ludibriosūq; coḡscit̄ p̄p̄ vitā et̄ nā cte
dat̄ eē fructuosū. Nāc dare illos posse nec hij
dicē aul̄ sū. q̄ cis ut ab inspic̄tib; p̄lis cole-
rent̄ ista opa t̄p̄alia qm̄ nimis multos puta-
runt. ne q̄sq; eoz sederet ociosus minutatim
diuisa tribuerūt.

Ca. iij.
Quis marco varrone curiosi ista q̄si-
uit. Quis inuenit doct̄. Quis ostē-
rauit attētius. Quis distinxit acuti-
tius. Quis diligēt̄ pleniusq; osep̄sit. Quis tā
et si m̄m̄ est suauis eloq̄. doct̄ina t̄n atq; se-
tentis. ita refert̄ est. vt in oi eruditōe quam
nos secularē illi aut̄ liberalē vocāt. studiosus
rezt̄ t̄m̄ iste doceat. q̄ntū studiōsū verboz ci-
cero delectat. Deniq; t̄p̄e tull̄ huic tale re-
stimoniū p̄hibet. vt in libris achademis di-
cat̄ eā q̄ mibi p̄sāt̄ disputatōe se habuisse cū
marco varrone. hoie inq̄t oim̄ facile acutissi-
mo r̄ sine vlla dubitatōe doct̄issimo. Non ait
eloq̄ntissimo vel facūdissimo. qm̄ reūa in hac
facultate multuz̄ impar est. s; oim̄ inq̄t facile
acutissimo. r̄ in eis libris id est achademicis.
vbi cūctā dubitāda esse ostēdit̄ addidit̄ sine
vlla dubitatōe doct̄issimo. Profecto de hac re
ficerat cert̄ ut auferret̄ dubitatōez̄. quā solz̄
in oib; adhibere. tanq; de h̄ vno etiā p̄ achā-
demicoz̄ dubitatōe disputatur̄. se achade-
micū fuisse oblit̄. In p̄mo aut̄ libro cū eius
dem varronis literaria opa p̄dicaret. nos in-
q̄t in n̄ra v̄te peḡtinātes errat̄esq; tāq; hos-
pites tui libri. quasi in tomū redūxerūt. ut pos-
simus aliquādo qui r̄ vbi eē m̄ agnosce. Tu
etatē patrie. tu desēptōes t̄p̄m̄. tu sacroz̄ iu-
ra. tu sacerdotū. tu domesticā. tu publicā dis-
cip̄mā. tu sedū. regionū. locoz̄. tu oim̄ dina-
rum hūarūq; rez̄ noia. gn̄a. officia. cās ape-
ruisti. Iste igit̄ vir tā n̄ignis excellentissime
pitie. r̄ qd̄ de illo etiāz̄ terētian̄ delegat̄issimo
vericulo breuē ait. vir doct̄issim̄ v̄ndecūq;
varro q̄ tā multa legit̄. vt aliq̄d̄ ei scribē val-
casse miremur tam multa sep̄sit. q; multa vix
quēq; legē potuisse credamus. Iste inq; vir
tāt̄ m̄ gēmo. tātusq; doct̄ina. h̄ rez̄ v̄l̄ dina-
rum de q̄bus scribit̄ oppugnatōz̄ eēt atq; de-
structōz̄ easq; nō ad religionē s; ad sup̄stitio-
nem dicēt̄ p̄t̄m̄ nescio. v̄tz̄ tā multa in eis ri-
denda ostēnda detest̄ ad aq; oscribēt. Cum
vero deos eosdē ita coluerit colēdosq; cēsue-
rit. ut in eo ip̄o opelēaz̄ suaz̄ dicat̄ esse timere
ne peant. nō incurſu hostili s; ciuū negligē-
tia. de q̄ illos velut ruina liberare se dic̄. et in
memoria bonoz̄ p̄ cuiusmodi libros recōdi atq;
seruari vtiliore cura q; merellus d̄ incēdio
facia vestalia. r̄ encaz̄ de troiano excidio pe-

nates liberasse p̄dicat̄. r̄ t̄n ea legēda secul̄ p̄-
dit̄ q̄ a sapiētib; r̄ inspic̄tib; merito abiiciē-
da r̄ veritati religionis inimicissimā iudicent̄
qd̄ existimare dem̄ nisi hoim̄ acerrimuz̄ ac
pitissimū. nō t̄n scō spū libez̄. oppressum fuisse
sue ciuitatis osuetudiz̄ ac legib; r̄ t̄n a q̄bus
mouebat̄ sub sp̄e omēdāte religionis tacē no-
luisse.

Ca. iij.
Quadragesima r̄ vnū libros sep̄sit anti-
q̄tātū. hos in res hūanas dinaq; di-
uise. Reb; hūanis viginti q̄nq; dinis sedeci-
tribuit̄. istā secut̄ in ea p̄titiōe r̄ oim̄. vt rez̄
hūanarū libros senos. q̄tuor daret̄ p̄tib; In-
tendit̄ ei q̄ agāt. vbi agāt. qm̄ agāt. qd̄ agāt
In sex ita q; p̄mis de hoib; sep̄sit. in sc̄dis sex
de locis. sex tercios de t̄p̄ib; sex q̄rtos eosdē
q; postremos de rebus absolutis. Quas aut̄
sem̄ viginti et q̄tuor fuit̄. S; vnū singularez̄
q̄ coiter p̄us de oibus loq̄ret̄ in capite posuit
In dinis itentidē reb; eadē ab illo diuisiōis
forma seruata est. q̄ntū attiet̄ ad eā q̄ dijs ex-
hibenda sūt. Exhibent̄ ei ab hoib; in locis et
t̄p̄ibus facta. Nec q̄tuor q̄ dixi. libris oplex̄
est terminis. Nā tres p̄ozes de hoib; sep̄sit seq̄n-
tes de locis. tercios de t̄p̄ib; q̄rtos de sacris
etiā h̄ q̄ exhibeat̄. vbi exhibeat̄. qm̄ exhibeat̄
qd̄ exhibeat̄ subtilissima distindōe omēdās
S; q; o p̄tebat̄ dicē r̄ maxie id expect̄ abatur
q̄bus exhibeat̄. de ip̄s q; dijs tres osep̄sit ex-
tremos. vt q̄nq;es termi q̄ndecim h̄erēt. Sūt
aut̄ oēs vt dixim̄ sedecim. Quia r̄ istoz̄ ex-
ordiū vnū singulare q̄ p̄us de oib; loq̄ret̄ ap-
posuit. quo absoluto osep̄sit ex illa q̄nq; p̄ti-
ta distributōe tres p̄cedentes qui ad hoies p̄-
tinent ita subdiviuit̄ vt p̄m̄ fit de p̄otificib;
sc̄dis de augurib; t̄cius de q̄ndecim viris sa-
croz̄. sc̄dos tres ad loca p̄tinentes. ita vt in
vno eoz de sacell. alio d̄ sacris edib; dicēt̄. t̄-
cio de locis religiois. Tres porro qui istos se-
quunt̄ r̄ ad t̄p̄a p̄tinent id est ad dies festos
ita vt vnū eoz facēt de feriis. alterū de ludis
circētib; de scenicis t̄ciū. q̄rtoz̄ triū ad sacra
p̄tinentiū vni dedit̄ osecratōes. alii sacra p̄-
uata. vltimo publica. Nāc velut p̄p̄a oble-
quiorū in trib; qui restāt dii ip̄i sequunt̄ ex-
tremi. quib; iste vnūsus cult̄ ip̄sus est. In
primo dii certi. in sc̄do in certi. in sc̄cio cūctoz̄
nouissimo dii p̄cipui atq; selecti. In hac to-
ta serie pulcerrie ac subtilissime distributio-
nis r̄ distindōis. vitā et̄nā frustra q̄ri r̄ sp̄ari
impudentissime vel optari ex hijs q̄ iam dixi-
mus r̄ q̄ deinceps dicenda sunt. c; hoim̄ qui
corde obstinato sibi nō fuerit inimicus facili-
me apparet. Vel hoim̄ em̄ sūt ista instituta ul̄
demonū. Nō q̄les vocāt̄ illi demōes bonos s;
vt loquat̄ apti in mūdoz̄ sp̄irituum et fine

detroussa malignorū. qui noxias opiones qui
 bus aia hūana magis magisq; vanescat et in-
 cōmutabili efneq; veritati coaptari atq; in-
 herē nō possit. inuidēria mirabili et occulte in-
 ferūt cogitatōib; ipioꝝ et apte aliqñ in se t
 sensib; et qua pñt fallaci attestatōe afirmāt
Iste ipse varro p̄terea se p̄ri; de reb; hūanis
 de dīnis aut postea scripsisse testat̄. q; p̄ri; cō-
 stiterint ciuitates. deinde ab eis hec instituta
 sint **V**era aut religio nō a trena aliq; ciuitate
 instituta est s; plane celestē ipa instituit ciui-
 tatem. eā vero inspirat et docet ver; de; da/
 tor vite etne vris cultorib; suis **C**a. niij
Uarronis igit; ostēdit idē se p̄ri; de re-
 bus hūanis scripsisse. postea de dīnis
 q; dīne iste ab hoib; institute sūt hec
 rō est. **S**icut prior est inqt; p̄ctor q; tabula
 p̄cta prior faber q; edificii. ita priores sunt
 ciuitates q; ea q; a ciuitatib; instituta sunt.
Nicit aut; p̄ri; se scriptur; fuisse d; dñs postea
 de hoibus si de oi natura deoz; scriberet q; si hic
 de aliq; scriberet. et nō de oi aut vero etiā; aliq;
 licet si ois deoz; natā; n; prior; deat eē q; hoim
Quid q; in ist; trib; nouissimis libris deos cer-
 tos et incertos et selectos diligent; explicans.
 nullā deoz; naturā p̄termittē vid;. **Q**uid gē
 q; ait. si de oi natura deoz; et hoim scribēmus
 p̄ri; dīna absoluissem; q; hūana artigissem;
 Aut em̄ de oi natura deoz; scriberet. a de aliq;
 aut oino de nulla. **S**i de oi p̄ponēda est vti-
 q; reb; hūanis. **S**i de aliq; cur nō etiā; ipsa res
 p̄cedat hūanas. **A**n indigna est p̄ferri etiā;
 vniūse natē hoim. ps aliqua deoz;. **N**ō si mul-
 tum est vt aliq; ps dīna p̄ponat vniūsi reb; hū-
 anis. saltē digna est vel romanis **R**ez; q; p̄-
 pe hūanarū libros nō quātū ad orbē terrarū
 s; quātū ad solā romā p̄tinet scripsit. q; s; tam
 rez; dīmarū libros se dixit scribēdi ordīne me-
 rito p̄tulisse sic p̄ctorem tabule p̄cte. sicut fa-
 brū edificii aptissime ostētes q; etiā; iste res dī-
 uine sicut p̄ctura sicut structura. ab hoib; in-
 stitute sūt. **R**estat vt de nulla deoz; natā; sc̄p-
 fisse intelligat. neq; h; apte dicē voluisse. s; in-
 telligētib; reliq;isse. **V**bi em̄ d; non ois v̄sitate
 q; de intelligit aliq;. s; pōt intelligi et nulla qm̄
 q; nulla est. nec aliqua. nec ois est. **N**ā vt ipse
 dicit. si ois eēt natā; deoz; de qua scribēt scri-
 bendi ordīne reb; hūanis p̄ponēda eēt. **V**t autē
 et ipso tacētē veritas clamat p̄ponēda eēt ē-
 te reb; hūanis. etiā; si nō ois s; saltē aliq; esset
Recte aut; postponit. **E**rgo nulla est. **N**ō ita;
 q; reb; dīnis anferre noluit res hūanas. s; et
 reb; veris voluit anferre res falsas. **I**n hīs
 em̄ q; scripsit de reb; hūanis secut; est histo-
 riā rerū gestaz;. q; aut; de hīs q; dīnas vocat
 q; nisi opiones rerū vanarū. **H**oc est nimirū;

qd voluit subtili significatōe mōstrare. nō so-
 lum scribēs de hīs poster; q; de ill;. s; etiā; rō-
 nem reddēs cur id fecerit q; si tacuiss;. aliē h;
 factū eius ab alijs fortasse defenderet. **I**n ea
 vero ipa rōe quā reddidit nec alijs q; reli-
 q; p arbitrio suspicari. et satis pbauit hoies
 se p̄posuisse institutis hoim. nō naturā hoim.
 nature deoz;. **I**ta se libros rerū dīmarū nō
 de veritate q; p̄tinet ad naturā. s; d; falsitate
 q; p̄tinet ad erroꝝ scripsisse ostēssus est. **Q**uod
 ap̄tius alijs posuit sic in quarto libro omēo-
 rari ex nature formula scripturum fuisse. si
 nouā ipse oderet ciuitatē. q; vero iā veterē in-
 uenerat. nō se potuiss; si eius osuetudinē se q;.

Deinde illud q; est. q; tria gna theoz-
 logie dicit eē id est rōnis q; de dijs ex-
 plicat. eozūq; vniū mēbicon appellari. alterū
 pbificō. tertiū ciuile. **L**atine si vsus admittē-
 ret gen; q; primū posuit fabulare appellare
 mus. s; fabulosū dicam; **A** fabul; em̄ mēbico
 dictū est. qm̄ mēbicos grece fabula d;. **S**ed m̄
 aut vt naturale dicat. iā osuetudo locutiōis
 admittit. tertiū etiā; ipse latine enūciāuit. qd
 ciuile appellat. **D**einde ait. **M**ēbico appellat
 q; maxie vt vnē p̄tete. pbificō quo pbī. ciuile
 quo p̄li. **P**rimū inqt; qd dixi. in eo sūt multa
 otra dignitate et naturā imoz; aliu ficta. **I**n
 h; em̄ est. vt de; ali; ex capite. ali; ex femore
 sit. alius ex guttis sanguis nat;. in h; vt dij fu-
 rati sine vt adulterarint. vt seruierit hoī. **D**e-
 nig; in hoc oia dijs attribuunt q; nō mō in ho-
 minē sed etiā; in oceptissimū hoim cadē p̄nt
Hic certe vbi potuit. vbi ausus est. vbi impu-
 nitū putauit. qnta mēd acissimis fabulis natē
 deoz; fiet iniuria. sine caligine vlli; ambigui-
 tatis exp̄ssit. **L**o q; bat em̄ nō de naturali theoz-
 logia. nō de ciuili. s; de fabulosa. quā libere a
 se putauit eē culpāda. **V**ideam; qd de alēa
 dicat. **S**ed m̄ gen; est inqt; qd demōstrāui. de
 quo multos libros pbī reliq;erūt in q; b; est dij
 q; sunt. vbi. qd gen; q; ex q; nā tpe. an semp̄-
 terno fuerint dij. igne sint vt credit eraclis-
 tus an ex nūis vt p̄thagoras. an ex atomis
 vt ait epicurius. sic alia que facilius intra pa-
 erites in scola q; extra i foro ferre p̄nt aures
Nihil in h; gne culpauit qd pbificō vocat et
 ad phos p̄tinet tm̄ q; eozū in se detrouerhas
 omemorauit p̄ quos facta est diffidētū mul-
 titudo sectarū remouit tm̄ hoc gen; a foro id
 est a p̄lis scōhs vero et pietib; clausit. illd; at;
 primū mēd acissimū atq; turpissimū a ciuita-
 tibus nō imouit. **D**e religiosas aures p̄lares
 atq; in hīs etiā; romanis. **N**ō de dijs immoz-
 talib; pbī disputat ferre nō p̄nt. qd ho; poe-
 te canūt et histiones agūt. q; de dignitate;

ac naturā immortaliū fīcā sūt q: nō modo in
homīe s; etiā in oremptissimū hoīem cadere
possunt. nō solū ferūt s; etiā libēter audiunt.
neq; id em̄. s; dijs q; ipsi bec placere. 7 per h
eos placādos eē decernūt. **D**ixerit aliq; hec
duo gna mythicō 7 phisicō. id est fabulosū
atq; natāle decernam. ab h̄ ciuili de q̄ nūc a
gīt. **V**ī illa 7 ip̄e decernit. **Y**aq; ip̄m ciuile vi
deam? q̄līc explicet. **V**ideo q̄ de cur deat dis
cerni fabulosū. q; falsū. q; turpe. q; indignū
est. **N**aturale autē a ciuili velle discernē. q̄d ē
aliud q̄ etiā ip̄m ciuile fateri eē mendosū. **V**i
em̄ illud naturale est. q̄d h; rep̄b̄hōis vt ex
cludat. **S**i autē h; q̄d ciuile d; naturale nō est
q̄d h; meriti vt admittat. **N**ec nepe illa cā ē
q̄re pri; sc̄p̄serit de reb; hūanis. posten; de
diuis. qm̄ in diuis reb; nō natura deoz; s; ho
minū instituta secue; est. **I**ntueamur sane et
ciuile theologia. **T**erciū gen; est inq; i; v;
bibus ciues maxime sac̄dotes nosse atq; mini
strare dnt̄. in quo est q; deos publice sacra ac
sacrificiā colē ac facē quēq; par sit. **A**dhuc q̄d
se q̄d attendam; **P**rima inq; theologia maxi
me accommodata est ad theatra. sc̄da ad mū
dū. tertia ad vrbē. **A**uis n̄ videat cui palmas
dederit. **V**tiq; sc̄de quā sup̄dixit eē phozum.
Hac ei primē testat ad mūdū quo isti n̄ eē ex
cellent; opimantē in reb; duas vero illas the
ologias pmā 7 tertiā theatri sc; atq; vrb; di
stinxit ac iuxit. **V**idem; em̄ nō oīem q̄d est
vrbis primē posse 7 ad mūdū. q̄uis vrbem esse
videam; in mūdū. **F**ieri em̄ pōt vt in vrb; fm̄
falsas opiones ea colant et ea credant. q̄rum
i mūdū vel extra mūdū natura sit nulq;. **T**he
atrū vero vbi est. nisi in vrb; **A**uis theatrū
instituit nisi ciuitas. **P**rop; q̄d instituit. n̄ p̄t
ludos scenicos. **V**bi sūt ludi scenici. nisi in re
bus diuis de q̄b; h; libri tāta solertia cōseri
bunt

Car. vj.
Marce varro cū his hō oīs acutissim; **S**ed
tū hō nō de; nec spū dei ad vidēda 7 ānūciā
da dīna. in veritate libertatēq; subueat; **C**er
nis q̄d e; s; sūt res dīne ab hūanis nugis atq;
mēdacijs dirimēde. s; viciōssimas p̄p̄oz op
niones 7 osuetudines in sup̄stitōib; publicis
veretis offendē. q̄s ab deoz; natā abertare ul
taliū q̄les in h; mūdū elemētis humani animi
suspicat infirmitas. 7 sentis ip̄e cū eas vsq; q̄
q; oīderas. 7 oīs v̄a lēatura circūsonat. q̄d
h; agit hūanū q̄uis excellētissimū ingenium
Auid tibi hūana licet multiplex ingen; do
ctrina in hīs angustijs suffragat. **N**aturale
deos colere cupis; ciuiles cogere. **I**nuenisti
alios fabulosos in quos liben; q̄d sentis. euo
mas. vñ 7 istos ciuiles velis nolisse pfundas

Dicis q̄ppe fabulosos accomodatos esse ad
theatrū. naturales ad mūdū. ciuiles ad vrbē
cū mund; op; sit dīnū. vrbes vero 7 theatra
opa sint hoīm. nec aliidij derideant in thea
tris q̄s q̄ adozant in tēplis. nec alijs ludos ex
hibeatis q̄s q̄bus victimas imolatis. **Q**uando
liberi; subtiliusq; ista diuideres dicēs. alios
esse deos naturales. alios ab hoīb; institutos
s; de institutis aliud h̄c sc̄as poezay aliū sa
cerdotū. vrasq; th̄ ita esse in se amicas ofoz
tio falsitatis vt grate sint vtreq; demonib; f
q̄bus doctrina inimica est veritatis. **S**eque
strata igit; paululū theologia quā natāle vo
cant de q̄ postea differendū est placetne tan
dem vitā etiam peti ā spare ab dijs poeticijs
theatricis. ludicris. scenicis. **A**b h̄ **I**mmo ve
ro aut at de; ver; tā imanem sacrilegāq; de
mentia. **Q**uid. **A**b eis dijs q̄b; hec placet et
q̄s hec placat cū eoz; illic crimina freq̄nter
vita etna p̄ceda est. **N**emo vt arbitroz vs
q; ad tātū p̄cipuū furiosissime pietatis insar
nit. **N**ec fabulosa igit; nec ciuili theologia iē
p̄iterna q̄sq; ad piscē vitā. **I**lla enī de dijs
turpia fingēdo semiat. hec fauēdo metit. **I**l
la mēdacia spargit. hec colligit. **I**lla res di
uinas falsi crib; ifeāt. h; eoz; criminū ludos
in diuinis reb; amplectit. **I**lla de dijs nephā
da sigmēta hoīm carmib; p̄sonat. h; ea deoz;
ip̄oz; festiuitatib; ofsecrat. **F**acinoza 7 flagi
cia numinū illa cantat. hec amat. **I**lla p̄dit ā
fingit. hec autē ā at testat veris. ā oblectat et
falsis. **A**nte turpes. ābe dānabiles. **S**3 illa q̄
theatrica est. publicā turpitudine p̄fitecur.
ista q̄ vrbana ē illi; turpitudine ornat. **D**ine
cine vita etna spabit. vñ ista breuis tp̄alifq;
polluit. **A**n h; vitā polluit ofortū nefarioz;
hoīm. si se inserat affectōnib; 7 assensionib;
nūis. 7 vitā nō polluit societas demonū q̄ co
lunt criminib; suis si veris q̄s mali. si falsis q̄s
male. **N**ec cū dicim; videti fortasse cui p̄iam
nimis hazz rez ignaro pōt. ea sola de dijs ta
lib; maiestati indigna dīne 7 ridi cula d̄resta
bilis celebrati. q̄ poeticijs cantant carminib;
7 ludis scenicis aditant. sacra vero illa q̄ non
histriones s; sacerdotes agūt ab omni eē de
decore purgata 7 aliena. **N**oc h̄ ita eēt nūq;
theatricas turpitudines in eoz; honore q̄s
q̄s celebrādas eē cōseret. nunq; eas ip̄i di; p̄
cipent fibimet exhiberi. **S**3 id n̄l pudet ad ob
sequiū deoz; talia gerē in theatris. q; familia
gerunt in tēplis. **D**eniq; omemorat; auctor;
cū ciuile theologia a fabulosa 7 naturali sc̄i
am quādā sui gn̄is distinguē conare; magis
eā ex vtraq; tp̄atā q̄s ab vtraq; sepatam in
telligi voluit. **A**t em̄. ea q̄ scribūt poete mi
nus eē q̄s vt p̄li se q̄ deant. q̄ aut p̄bi plusq;

vt ea vulgū seruari expedit. q̄ sic abhorret
in q̄. vt tñ ex vtroq; gñe ad ciuiles racōes af
sumpta sint nō pauca. Quare q̄ erūt coia cuz
pp̄s vna cū ciuilib; scribem; .e. q̄b; maior so
cietas d; esse nobis cū p̄bis q̄ cū poetis. Nō
ergo nulla cū poetis. Et tñ alio loco dicit de
gnatōib; deoz magis ad poetas q̄ ad phi
sicos fuisse p̄pos inclinatōs. Hic em̄ dixit q̄d
fieri deat ibi q̄d fiat. Philosophos dixit vtilita
tis cā sc̄p̄sisse poetas delectatōis. Ac p̄ ea
q̄ a poetis scripta p̄li se q̄ nō dūt. crimina sūt
deoz. q̄ tñ delectat p̄pos t̄ deos. Delectat
tionis em̄ cā sic dicit scribūt poete nō vtilita
tis. ea tñ scribūt q̄ dij expectat. p̄li exhibeant

RCa. viij.
Quocā igit̄ ad theologiā ciuile the
ologia fabulosa. theatrica. scenica i
dignitatis t̄ turpitudis plena. et h̄ tota que
merito culpāda t̄ respueda iudicat̄. ps huius
est q̄ colēda t̄ obseruāda cēset. nō sane ps im
congrua sic oñdere institui. t̄ ea q̄ ab vniūso
corpe aliena iportune illi onera atq; suspensa
sit. s; oino ofona t̄ tāq; ciuidē corpis mēbris
oueniētissime copulata. Quid em̄ aliud osten
dunt illa simulacta. forme. etates. sex; . habi
tus doz. Nun q̄d barbatū iouē. imbertē mer
curiū poete hnt. p̄t̄ifices nō hnt. Nun q̄d pa
po mimi. nō etiā sacerdotes enormia pudēda
fecerūt. An aliē stat̄ adorādus in locis sacris
q; pcedit t̄ dēdus in theatris. Num saturn;
senex apollo ephēb; ita psone sūt histrionus
vt nō sint statue delubroz. Cur furculus qui
forib; p̄est et limētū q̄ limi dij sunt masculi
atq; in hos cardea feia est q̄ cardinē seruat
Nōne ista in rez dinarū libris repiunt. q̄ gra
ues poete suis carmib; indigna duxerūt. Nū
q̄d dyana theatrica portat arma. et vibana
simplr virgo est. Nūquid scenicus apollo ci
tharista est t̄ ab hac arte delphic; vacat. S;
hec honestiora sūt in opatōe turpioz. Quid
de ipō ioue senserūt. q̄ eius nutrice in capito
lio posuerūt. Nōne ad testati sūt euemero. q̄
oes tales deos nō fabulosa garrulitate s; hi
storica diligētia hoies fuisse mortalesq; con
scripsit. Epulones etiā deos parasitos iouis
ad ei; mēsam q̄ ostituerūt q̄d aliud q; mimi
ca sacra eē voluerūt. Nā parasitos iouis ad
ouiuū ei; adhibitos si mim; dixiss; vtiq; risū
q̄fisse vidētur. Varro dixit. Nō cū irridēt de
os. s; cū omēdaret hoc dixit. Dinarū nō hūal
rum rez libri. Eū sc̄p̄sisse testant̄. nec vbi lu
dos scenicos exponebat. s; vbi capitōlīa iu
ra p̄debat. Deniq; a talib; viciis t̄ fateē. si
cut forma hūana deos fecerūt. ita delectati
eos hūanis voluptatib; credidisse. Nō em̄ t̄
maligni spūs suo negocio defuerunt. ut has

noxiā opiones hūanaz. mētū iustificatōne
firmarēt. Vñ etiā illud est. q̄ hercul; editus
ociosus atq; ferat; lufit tesseris secū vtraz
manu alternāte in vna ostitues herculē. in al
tera seipm. sub ea obitōe ut si ipe viciss; de sti
pendio tēpli sibi cenā parēt. amicāq; oducēt
si aut victorja hercul; fiet h̄ idē pecunia sua
voluptati herculis exhibēt. Deinde cū a seip
so tāq; ab hercule vict; ess; debita cenā t̄ no
bilissimā meretricē laurētina deo herculi de
dit. At illa cū dormisset in tēplo vidit in som
nis herculē sibi eē omixtū sibiq; dixisse q̄ inde
discedēs cui p̄mū iuueni obuia fiet apud illū
esse inuētura mercedē. quā sibi credē debēt
ab hercule psolutā. Ac sic abeūti cū p̄m; iuue
nis ditissim; tharūt; occurriss; eāq; discam
secū diuti; habuiss; illa hēde h̄cta defūct; ē
Que amplissimā adepta pecuniā ne dīne mer
cedi vidētur ingrata. q̄d acceptissimū putā
uit eē numib; . p̄lm romanū etiā ipa sc̄p̄it he
redē. atq; illa nō opente inuētū est test. amittū
q̄bus meritis eā ferūt etiā honores meruisse
dinos. Hec si poete fingerēt. si mimi agerēt
ad fabulosam theologiā dicerent. pculdu
bio p̄tinere. et a ciuili theologie dignitate se
parāda iudicarent. Cū vero hec dedecora nō
poetaz s; p̄loz nō mimoz s; sacroz. n̄ the
atroz s; tēploz. id est nō fabulose sed ciuilib;
theologie a tāto auctore pdunt nō frustra hi
striones ludicris artib; fingūt deoz. q̄ tāta
est turpitudines. s; plane frustra sacerdotes
vel sacris ritib; conant̄ fingē. dozū q̄ nulla ē
honestatē. Sacra sūt iunonis t̄ hec in ei; di
lecta insula samo celebrant̄ ubi nuptū data ē
ioui. Sacra sūt cereris. vbi a plutone rapta
p̄serpina q̄rit. Sacra sūt veneris vbi amat;
ei; adon aprino dente extinctū. iuuenis for/
mosissim; plāgit. Sacra sūt matris doz. vbi
atys pulcer adolescēs ab ea dilect; et mulie
bri zelo abscisus etiā hoim abscisozū q̄s gal
los vocāt infelicitate deplorat. Hec cum de
formiora sint oī scenica feditate. q̄d est q̄ fa
bulosa de dijs figmēta poetarū ad theatruz
vies p̄tinētia velut secernere nituntur a ciuili
theologia quādā vrbē p̄tinere volunt q̄si ab
honestis et dignis indigna et turpia. Itaq;
potid est. vñ grē deteant̄ histriōib; q̄ oculis
hoim p̄p̄cerūt. nec oīa spectacula nudaueit
q̄ sacrarū edii pierib; occultabant. Quid de
sacris eozū toni sentiēdū est q̄ tenebris ope
riunt. cū tā sint detestabilia q̄ p̄ferunt i lucē
Et certe q̄d i occulto agāt. p̄ abscisoz t̄ mol
les ipsi viderint. eolde tñ hoies infelicitet ac
turpiē eneruatos atq; corruptos. occultare
mime potuerūt. Persuadeat cui p̄nt se aliq̄d
sanctū p̄ tales agē homies. quos inf̄ scā sua

nūari atq; versari negare nō pnt. Rescimus
qd agāt s; scim⁹ p quales agāt. Nouim⁹ autē
qd agāt in scena, quo nunq; vel in choro mere
tricū abscessus aut mollis intrauit; et tñ et ip̄a
turpes et infames agūt. Neq; em̄ ab honestis
agi debuerūt. **¶** Tūc sūt ḡ illa sacra q̄b⁹ agen
dis tales elegit scitas q̄les nec timelica i se ad
misse obscenitas.

¶ Ca. viij.

Uem hnt ista p̄biologica qualidā
hic autē id est naturalū rōnū interp̄s
tatōes q̄si vero nos in hac disputati
one p̄biologia q̄ram⁹ nō theologia. id ē
rōem. nō nature s; dei. Quāuis em̄ q̄ ver⁹ de⁹
est nō op̄ione s; nāta de⁹ sit. nō tñ ois natura
de⁹ est. q; et hoīs et pecoris et arboris et lapi
dis utiq; natura est. quoz; n̄ est de⁹. Si autē
interp̄tatōnis h⁹ qñ agūt de sacris m̄ris de⁹
caput est certe q; m̄ de⁹ terra est. qd vltra
q̄rim⁹. qd cetera p̄serut amur. **¶** Quid euidētius
suffragat eis. q̄ dicūt oēs istos deos homies
fuisse. Sic em̄ sūt terrigenē sic eis m̄ est t̄ra
In vera autē theologia op̄ dei est terra non
m̄. Verūtē quoquomō sacra eius interp̄tētē
et referāt ad rerū naturā. viros muliebria pa
ti nō est fm̄ naturā. s; oīra naturā. **¶** Hic mor
bus. hoc crimē. hoc dedicē m̄ illa sacra p̄f
fionē. qd in viciōsis hoīm morib⁹ vix hz m̄ter
tormenta ofessionē. **¶** Deinde si ista sacra q̄ sce
nicis turpitudib⁹ ouimq; eē fediora. hinc
excusant atq; purgant q; hnt interp̄tatōes
suas q̄bz oīdant rez significare naturā. cur
nō etiā poetica siliter excusent atq; purgent
Multa em̄ et ipsi ad eūdē modū interp̄tati sūt
vsq; adeo vt qd ab eis im̄missimū et infādis
mū dr. saturnū suos filios deuorasse. ita nōnul
li interp̄tēt q; lōginq; t̄as t̄pis q̄ saturni noīe
significat q̄ qd gignit ip̄a ofumat. vel sic idē
op̄mat varro q; p̄meat saturn⁹ ad semia q̄ i
terraz de q̄ oriunt̄ itez recidūt. iteq; alij alio
mō et siliter cetera. **¶** Et tñ theologia fabulosa
dr. et cū oīs huiusmodi interp̄tatōnibus
suis rephēdit. abijcēt. ip̄obāt. nec solū a na
turali q̄ p̄hoz; est. verū etiā ab ista civili de q̄
agimus q̄ ad vrbes p̄flosq; asserit p̄mē. eo q; p̄
de dijs indigna ofinjerit. merito repudiāda
discernit. eo nimiz ofliō vt qm̄ acutissimi ho
mīes atq; doctissimi a q̄bus ista ofcepta sūt.
ambas ip̄obādas intelligebāt. et illam scz fa
bulosam et istā civilē. illā vero audebant ip̄o
bare hāc nō audebāt. illā culpādā p̄posuerūt
hāc eius silem op̄andā exposuerūt. nō vt bec
p̄ illa tenēda eligeret. s; vt cū illa resp̄uēda
intelligētur. atq; ita sine piculo eoz; q̄ civilē
theologia rephēndē metuebāt. vtraz; otēp
ta ea quā naturalē vocāt ap̄d meliores aīos
inueniret locū. **¶** Nā et civilis et fabulosa ambe

fabulose sūt ambeq; ciuiles. ambas inueniet
fabulosas q̄ vanitates et obscenitates abaz;
prudēt inspexerit. abas ciuiles. q̄ scenicos
ludos p̄mēntes ad fabulosam in deoz; ciui
lium festiuitatib⁹ et in vrbiū diuis reb⁹ adū
terit. **¶** Quō igit vīte etne dāde p̄tās cuiq; de
ozum istoz; tribuit. q̄s sua simulacra et sac̄ cō
uincūt dijs fabulosis aptissime reprobatis et
se similes for̄mis. et atib⁹. sexu. hitu. coniu
gijs. gñ atōnib⁹. ritib⁹. In q̄b⁹ oib⁹ a hoīs
fuisse intelligunt. et p̄ vniuscuiusq; vita vel
mor̄te sacra eis et solēnia ofstituta. hūc et ozē
infinuatib⁹ firmatibusq; demonib⁹. a cete ex
q̄libet occasiōe imūdiffimi spūs fallēdis hūa
nis mentibus irrepisse.

¶ Ca. ix.

Quid ip̄a nūmī officia vilit̄ m̄muta
rim⁹ ofcisa p̄t qd eis dicūt p̄ vniū
cuiusq; ap̄o munē supplicari optere.
Vn̄ nō qdē oīa s; multa iā dixim⁹. **¶** Rōne scur
rilitati mimice. q̄z dīne ofonat dignitati. **¶** Si
duas q̄s quā nutrices adhibēt infanti. quarū
vna n̄l nisi escā. altera n̄l nisi potū daret sicut
isti ad hoc duas adhibuerūt de as educam et
potinā nepe desipē. et aliqd m̄mo sile in sua
domo agē vidētur. **¶** Libez a liberamēto appel
latū volūt q; mares in coeūdo p̄ ei⁹ hñficiū
emissis seibus liberent. hoc idē in feis agē libe
ram quā etiā venerē putāt. q; et ip̄am p̄hibe
ant seia emittēt. et ob hoc libero eādē virilē eoz
poris p̄tē in tēplo poni. femine a libere. **¶** Ad h
addūt muliēs a tribut as libero et vinū. p̄pter
libidinē ocitādā. **¶** Sic bachanalia sūma cele
brant infamia. **¶** Vbi varro ip̄e ofitēt a bachan
tibus talia fieri nō potuisse. nisi mēte cōmota.
¶ Nec tñ postea senatū displicuerūt sanioi. et
ea iussit auferrī. **¶** Salē h̄ tādē for̄sita sensēt.
qd imūdi spūs dū p̄ dijs habent. in hoīm mē
tibus possint. **¶** Nec certe nō fierēt in theatris
Ludūt q̄ppe ibi nō fuerūt q̄muis deos habere
q̄ etiā ludis talib⁹ delectent sile sit furoris. q̄
le aut illud est q; cū religiosū a sup̄stitioso ea
distināde discernat vt a sup̄stitioso dicat ti
meri deos. a religioso aut tñ vereri vt parē
tes. nō vt hostes timeri. atq; omēs ita bonos
dicat. vt facilius sic eos nocētib⁹ p̄cere q; le
dere quēquā innocētē. **¶** Tñ mulien fere p̄ p̄
tum tres deos custodes omemorat adhiberi.
ne siluan⁹ deus p̄ noctē ingrediat et veret.
eoz; q; custodū significādoz; cā tres hoīs
noctē circūire limina domus. et p̄mo h̄mē se
cū ferire. postea pilo. tercio deuertē scopis.
vt h̄ijs datis culture signis de⁹ siluanus p̄bi
beatur intrare. q; neq; arbores cedunt ac pu
tant sine ferro neq; far̄ officiē sine pilo. neq;
fruges coaceruant sine scopis. **¶** Ab h̄ijs autē
trib⁹ rebus tres nūcupatos deos. i. tercionā

a securis intercisioe pilunū a pilo diuertā ab scopis. q̄bus dijs custodibus ostra vim dei fil uanifete obseruarent ita ostra dei nocētis seuitiam nō valēt custodia bonoz nisi p̄les essent aduersus vnū. eiꝝ asp̄lo horredo in cultu vt pote siluestri. signis culture tāq̄z otrarijs spūgnarēt. **I**tane ista est innocētia deoz ista o cordia. **D**ecine sunt numia salubria vrbium magis ludenda q̄z ludibria theatroz. **C**um mas et feia coniungunt adhibet deꝝ iugitanus fit hoc ferendū. **S**3 domū est ducēda q̄ nubit adhibet et deꝝ domiduc. **V**t in domo fit adhibetur deꝝ domiti. **V**t maneat cū viro. additur dea maturna. **Q**uid vltra q̄rit. **P**arcat hūane verecūdie. pagat cesa decupia carnis et sanguis. pcurato seeto puoris. **Q**uid impleē cubiculū turba numinū q̄n̄ r̄ paranim p̄bi inde discedūt. **E**t ad hoc impleē nō vt eoz p̄ntia cogitat a maior fit cura pudicitie. s3 vt feie sexū infirme nouitate pauide. ill̄ coopantibus sine vlla difficultate virginitas auferatur. **A**dest em̄ dea virginitatis r̄ deꝝ p̄ s̄big. et dea m̄ p̄ma. et dea partunda r̄ ven. r̄ p̄apus. **Q**uid est s̄. **S**i oīno laborante i illo ore virū ab d̄ys adiuuare optebat nō sufficēt aliq̄s vnus aut aliq̄ vna. **N**unq̄d ven. solo p̄az esset. q̄ ad hoc etiā d̄z nūcupata q̄ sine eius vi feia virgo eē nō desinat. **S**i est vlla fr̄ōs i hoibus q̄ nō est in numibꝝ. nonne cū coniugati credunt tot deos vtriusq̄ sex. esse p̄ntes. r̄ huic opi inf̄ates ita pudore afficiunt. vt r̄ ille minus moueat. et illa plus reluctetur. **E**t certe si adest virginitatis dea vt virgini zona soluat si adest deꝝ subigus vt viro subigat. si adest dea p̄ma vt subacta ne se omoueat comp̄mat dea partūda ibi q̄d fac. **E**rutescat. eat foras agat aliq̄d r̄ marit. **V**alde imbonestū est ut q̄d vocat illa. impleat q̄s q̄ nisi ille. **S**3 forte iō tolerat. q̄ dea d̄z esse nō deꝝ. **N**ā si masculus credetur. et partūdus vocaret. maḡ contra eū p̄ vxoris pudicitia poscēt marit. auxiliū. q̄s feta ostra siuanū. **S**3 q̄d s̄ dicā cum ibi fit et p̄apus nimitꝝ masculus. sup̄ eꝝ imanis simū et turpissimū fascinū sedē noua nupta iubeat. more honestissimo et religiosissimo matronaz. **E**t ab huc. et theologia ciuile a theologia fabulosa. vrbes a theatris tēplum ab scenis. sacra p̄ntificū a carmibus poetaz. velut res honestas a turpibꝝ. veraces a fallacibus. graues a leuibꝝ. serias aludicis. appetēdas a respūēdis qua p̄nt q̄si conent subtilitate discernē. **I**ntelligimꝝ q̄d agat. q̄ illa theatrica r̄ fabulosa theologia ab ista ciuili p̄dere nouerūt. r̄ ei de carmibꝝ poetaz tanq̄m de speculo resultare. et iō ista exposita quam dānare nō audēt illa eiꝝ imagine liberius at-

guūt et rephēdūt. vt q̄ cognoscūt q̄d velint et hāc ip̄am faciē eꝝ illa imago est detestetur quā t̄n̄ dij ipsi tāquā in eodē speculo se intue-tes ita diligūt. vt q̄ quale scq̄ sint in v̄eq̄ melius videant. **V**n̄ etiā cultores suos tribilibꝝ impijs opulerūt. vt imūdiā theologie fabulose sibi dicarēt in suis solēnitatibꝝ ponerent in rebꝝ diuis h̄ent. atq̄z ita r̄ seipos imūdis finos spūs manifesti. eē docuerunt et hꝝ vrbane theologie velut electe et pbate illā theatricā abiectā atq̄z reprobata mēbiū p̄teq̄z fecerūt. vt cū sic vniūsa turpis r̄ fallax atq̄z in se ordineat omētios deos vna ps eiꝝ fit licētis sacerdotū. alia in carmibꝝ poetaz. **V**rrū hāteat et alias p̄tes. alia q̄d est. **M**ūc p̄p̄ diuifionē varromis r̄ vrbana r̄ theatricā theologia ad vnā ciuile p̄tine fatis vt opior ostēdit. **V**n̄ q̄z sūt abē filis turpitudis absurditatis i dignitatis falsitatis. abfit a viris religiosis vt siue ab hac siue ab illa vita speretur etēna. **D**emq̄z r̄ ip̄e varro omemorare et enūare deos cepit a oceptōe hois quoz nūs exorsus ē a iano. eāq̄z seriē p̄duxit vsq̄z ad decrepiti hois mortē. et deos ad ip̄m hoiem p̄ntentes clausit ad neuā deā q̄ in funeribꝝ senū cātaē. **D**e idē cepit alios deos oīdere q̄ p̄tinent n̄ ad ip̄m hoiem. s3 ad ea q̄ sūt hois. sicut est victus atq̄z vestit. et q̄cūq̄z alia que huic vite sunt necessaria. oīdēs in oibus q̄d fit cuiusq̄z munꝝ et p̄p̄ q̄d cuiq̄z d̄eat supplicari. in q̄ vniuersa diligētia nullū demōstrauit vel nomia uit de. a q̄bus vita etēna poscēda fit. p̄p̄ q̄m vnā p̄p̄ nos xp̄iani sumꝝ. **Q**uis ḡ vsq̄z adeo tardus fit vt nō intelligat istū hoiem ciuilez theologia tā diligētē exponēdo et aperiedo eāq̄z illi fabulose indigne atq̄z p̄tose similes demōstrādo. atq̄z ip̄am fabulosam p̄ntem esse hꝝ satis euidentē docēdo nō nisi naturali quā dicit ad p̄hos p̄tinere in animis hominū moliti locū. vt ea subtilitate fabulosam rephēdat. ciuile vero rephēdē quidem nō audeat s3 p̄dendo rephēnsibile ostēdat. atq̄z vtraq̄z ita iudicio recte intelligentiū reprobata sola naturalis remaneat eligēda de qua suo loco in adiutorio dei veri diligētē differendū est.

Cap. **L**ibert as sane q̄ huic defuit ne istā vrbana theologia theatri ce similitudine apte sicut illa rephēdē audeat. anneo senece que nōnullis indicijs inuenimꝝ apoz nroz claruisse tp̄ibꝝ nō quidē ex toto vez ex aliq̄ p̄te nō defuit. **A**ffuit em̄ scribiti. viuenti defuit. **N**am in eo libro que ostra sup̄ticones odidit. multo copiosꝝ atq̄z vehemētē rephēdit ip̄e ciuile istā r̄ vrbana theologia. q̄z varro theatricā atq̄z fabulosam. **C**um em̄ de

simulacris ageret: factos inquit immortales
 inuolabilemque deos immatia vilissima atque im-
 mobili dedicat: hitus illis hominum ferarumque pi-
 sciū. **Q**uidā vero mixto sexu diuisis corpibus
 in dunt-numia vocat: quae si spiritu accepto subito
 occurreret monstrum hrent. **D**einde aliquando pro-
 cū theologiam naturalē predicās quorū dā pro-
 rum snias digressisset: opposuit sibi quomē et ait
Hoc loco dicit aliquis. **C**redā ego celum et terram
 deos esse: et supra lunam alios infra alios. **E**go
 feram aut platonē: aut peripateticū stratōnē
 quorum alter se cit deū sine corpore alē sine animo.
Et ad hoc rōdēs quod gaudē inquit veriora vi-
 dentur tibi tatiā romuli aut tullij hostilij som-
 nia. **C**loacina titus tatius dedicauit deā: pro-
 cum tiberinū quod romulus: hostilij pauore atque
 pallorē teterimus hominum affectus: quorum alē
 mentis terrete motus est: alē corporis: ne moribus
 quodem sicut color. **H**ec numia potius credes: et ce-
 lo recipies. **D**e ipsis vero ritibus crudeliter tur-
 pibus: quoniam liber scripte. **I**lle inquit: viriles sibi pro-
 tes amputat ille lacertos fecat: ubi iratos de-
 os timet: quod sic precios merent. **D**ij autē nullo de-
 bent colere: hiet hoc volū: tātus est prurba-
 te mentis sedibus suis pulse furor: ut sic dii
 placent: quoad modum ne quodē hoies seuiūt. **T**e-
 rrimo in fabulas tradite crudelitatis tirā-
 ni lacerauerūt aliquorum membra: neiem sua la-
 cerare iusserūt. **I**n regie libidinis voluptatez
 castrati sūt quod dā: sicut nemo sibi ne vir esset iuben-
 te dno aut ulit man. **S**cipti in templis oruci-
 dant: vulneribus suis ac sanguine supplicat. **S**i
 cui inueneri vacet quod faciūt: quod patiunt: inueni-
 et tū indecora honestis: tū indigna libris: tū
 dissimilia sanis: ut nemo fuerit dubitatur. **I**fu-
 rere eos si cū paucioribus furerēt. **N**ūc sanita-
 tis patrocinij insaniētus turba est. **I**n illa quod
 in ipso capitolio fieri solē omemorat: et in trepi-
 de oino coarguit: quod credat nisi ab irritanti-
 bus aut furētibz fieri. **N**ā cū in sacris egreptis
 osyrim lugeri pōitū: mox aut inuētū magno
 esse gaudio derisiss: cū pōitio ei inuētio quod
 fingat: dolor tū ille atque leticia ab hijs quod nihil
 pōiderūt nil inuenerūt veraciter expmā: huic
 tū inquit furor certū tps est. **T**olerabile est se-
 mel in anno insanire. **I**n capitolij pueni: pu-
 debit publicare demētie: quod sibi in furor at-
 tribuit officij. **A**lii numia deo subijcit: alij ho-
 ras ioui nūciat: alius licet: est: alius vinctus quod
 vano motu brachioz imitat vnguētes. **S**ūt
 quod iunoni ac mimerue capillos disponat: lōge
 a templo nō tū simulacro stantes: mouent di-
 gitos ornatiū mō: sūt quod speculū teneat: sūt quod
 ad vadimonia sua deos aduocet: sūt quod libel-
 los offerat: et illos causas suā doceat. **D**ocet
 archimimus senex iā decrepitus quotidie in ca-

pitolio mimū agebat: quod dii libent expecta-
 rent: quē illi hoies deserat. **D**e illic artificus
 genopantū: dijs immortalibus desidet. **E**t paulo-
 post. **I**n tū inquit etia si supuacū vsum: si tur-
 pem nec infamē deo pmittit. **S**edēt quodā in
 capitolio quod se a ioue amari putat: ne iunonis
 quodem si credē velis poetis iracū diffime inspe-
 ctu terrent. **H**ac libertate varro nō habuit tū
 mō poetica theologiam reprehendē ausus est ci-
 uilem nō ausus est: quē vel quā iste occidit. **S**ed
 si vey at ed am. **D**eteriora sūt tēpla ubi hec
 agunt quod theatra ubi fingunt. **V**n in hijs sa-
 cris ciuilibz theologias has partes potius elegit
 seneca sapiētis: ut eas in animi religioe nō ha-
 beat sicut in actibus fingat. **A**it em quod oia sapiētis
 seruabit tanquod legibus iusta: nō tanquod dijs gra-
 ta. **E**t paulo post quod quod mīmonia inquit doz-
 iungim: et ne pie quodē fratres ac sorozum.
Bellonā marti collocam: vulcano venerem:
 neptuno salaciā: quos dā tū celibes relinqm:
 quod obitio defecerit pferim cū quodā vidue sūt
 ut populonia: vel fulgora: et diua tumia. **Q**uod
 nō miror petitorē defuisse. **P**em istā ignobi-
 lem deoz turbā: quod lōge o uo lōga supstitō cō-
 gessit sic inquit adorabim: ut meminerim: cul-
 tum eius magis ad morē quod ad rē primē. **D**ec
 leges sicut ille nec mos in ciuili theologiam id in-
 stituerūt: quod dijs gratū eēt vel ad rē primē
Sed iste quē pōi quod liberū fecerūt: tū quod illu-
 stris pōi romani senator erat colebat quod re-
 phendebat: agebat quod arguebat: quod culpa-
 bat adorabat: quod vicy magnū ali quod eū pōia
 docuerat: ne supstitiofus eēt in mūdo sicut pōi
 leges ciuili morē quod hoim nō quodē fingere al-
 geret sceniū in theatro: sed imitare in tem-
 plo: eo dānabilis quod illa quod mendaciter agebat:
 sic agēt ut eū pōi veraciter agēt existaret. **S**ce-
 nicus autē ludendo potius delectaret: quod fallen-
 do deapet. **C**axi

Sicut alias ciuili theologiam supstitio-
 nis reprehendit etia sacra iudeoz et
 maxie sabbata inuilit eos facē affir-
 mans quod p illos singulos septē in pōitos di-
 es: septimā vere pte etatis sue pōat vacādo
 et multa in tpe vrgētia nō agēdo ledant: xpī
 anos tū faz tūc iudeis inimicissimos in neurā
 ptem omemorare ausus est: ne vel laudaret o-
 tra sue patrie veterē osuetudinē: vel repen-
 deret otra suā pōam forsita volūatez. **D**e ill
 sane iudeis cū loqrēt ait. **C**ū interim vsque eo
 sceleratissime gētis osuetudo qualuit: ut per
 oēs iā terras tcepta sit: vici viciozibz leges
 de derūt. **M**irabat hec dicens: et quod dimitus
 agerēt ignorat. **S**ubiecit plane sniam quā si-
 gnificaret quid de illoz factoz rōe sentiret.
Ait em. **I**lli tū cas ritus sui nouerunt: maior

ps ppli facit qd cur faciat ignorat. **S**ed de sa-
 cramentis iudeoz vel cur vel qten? instituta
 sint auete bina ac postmodu a ppo dei cui vi-
 te eterne misteriu reuelatu est tpe quo optu-
 st eade auete sublata sint a alias dixim? ma-
 xime cu aduersus manicheos agem? et in b
 ope loco optumore dicendū est. **Ca. xij.**

Nunc ppter tres theologias qd greci
 dicunt mitbice phisice politice lati-
 ne aut dici pnt fabulosa nat'ali civilis
 q neg de fabulosa qua t ipsi deoz multoz
 falso uq cultores liberrime respbenderut. ne-
 q de civili c? illa ps esse oumeit eiusq? t ista si-
 milima vel etiā de terioz inuenit. spanda ē vi-
 ta eterna sicui satis nō sūt q in hoc voluie di-
 cta sūt ad iugat etiā illa q in supiozib? libris
 et maxie in qrtio de felicitatis datore do plu-
 rima disputata sūt. Nam cui nisi vni felicitati
 ppter eternā vitā ofecrādi hoies eēt. si dea
 felicitas esset. Quia vero nō dea s; mun? est
 dei. cui deo nisi datore felicitatis ofecrādi su-
 mus q eternā vitā vbi vera est et plena felici-
 tas pia caritate diligim?. Nō aut esse dato-
 rem felicitatis que q istoz deoz. q tāta tur-
 pitudine colunt. et nisi ita colant. multo tur-
 pi? irascunt atq? ob hoc se spūs imū diffimos
 ofitent. puto ex hjs que dicta sūt. neiem du-
 bitare optere. Porro q nō dat felicitatē. vi-
 tam quō dare possit eternā. Eam qpe vitāz
 eternā dicim?. vbi est sine sine felicitas. Nam
 si aia in penis viuūt eternis qb? et ipsi spiritus
 cruciabunt imūdi. mors est illa pot'etna qz
 vita. Nulla qpe maior et peior est mors. quā
 vbi nō morit' mors. Sed q aie natura p id q
 imortalis creata est sine qlicūq? vita esse non
 pōt. sūma mors eius est alienatō a vita dei in
 eternitate supplicij. Vitā igit' etēnā sine vllō
 sine felicitē. solus ille dat. q dat verā felicitatē
 Quā quō illi quos colit theologia ista civilis
 dare nō posse ouicti sūt. nō solū ppe ista t'palia
 atq? trena qd supiozib? qnq? libris ondim?. s;
 multo magis ppter vitā etēnā q post mortem
 futura est. q isto vno etiā illis coopātib? regi-
 mus colēdi nō sūt. Sed qm veternose cōsue-
 tudis vis nimis alto radices hz. si cui d ista
 civilis theologia respūda atq? vitāda paruz
 videoz disputasse. in aliud volumen. qd huic
 opitulante deo subiūgēdū est aim intendat.

Explicit liber sextus
Incipiūt ca. li. septimi

An cū in theologia civilis dinitatē nō eē ofsi-
 terit in selectis eā inueniri posse credēd fit. i.
 Qui sūt dij selecti et an ab officijs vllioz deo-
 rum hēant excepti ij.

Quā nulla sit rō q selectōe qzūdā deoz possit
 ondi cum multis inferiorib? excellētiōz admi-
 stratio depute tur. **ij**
 Melius actū cū dijs inferiorib? q nullis infra-
 mentur obprobrijs q cū selectis qzū tāte tur-
 pitudines celebrant **ij**
 De paganoz secretioze doctrina phisicisqz
 rōnibus q bina natura fit **v.**
 De opinione varronis qua opinat? est deum
 aiam esse mundi. cū tñ in ptib? suis hēat aias
 multas **vj.**
 An rōnabile fuit ianū t terminū in duo nomi-
 na separi **vij**
 Ob quā cām cultores iam bifrotē imaginez
 qz ipsi? finxerūt quā tñ etiā quad:ifozmē vi-
 deri volūt **vij**
 De iouis ptāte atz eiusd cū iano opatōe **ix**
 An iam t iouis recta discretio fit **x.**
 De agnatōibz iouis q nō ad multos deos. s;
 ad vnu eūdēqz referunt **xj.**
 Ad iupitē etiā pecunia nūcupat **xij.**
 Ad dū exponit qd saturn? qd ue fit gem? va-
 traqz doceat iupitē eē **xni.**
 De mercurij et martis officijs **xm.**
 De stellis qbusdā quas pagani suoz deoz
 noibus nūcupauerūt **xv.**
 De apolline et diana cetisqz selectis dijs. qd
 pres mūdi esse voluerūt **xvj.**
 Ad etiā ipe varro opiones suas de dijs pni-
 ciauit ambiguas **xvij.**
 Ad credibilior cā fit q error paganitatis mo-
 leuerit **xvij.**
 De interpretatōnib? qb? colēdi saturni rō cō-
 minuatur **xix.**
 De sacris eleusme **xx.**
 De turpitudie sacroz q libo celebrabāt. **xxj.**
 De neptuno et salacia ac venilia **xxij.**
 De terra quā varro deā eē ofirmat. eo q ille
 aimus mūdi qm opinat' deuz etiā hāc cor. pis-
 sui infimā ptē permeet ei qz vim dīnam ipar-
 tiatur **xxij.**
 De telluris cognoibus eozūqz significatōni-
 bus q etiā si erāt multarum rerum iudices nō
 multozum deozum debuerunt firmare opini-
 ones **xxm.**
 Quā interpretatōem de abschiōe attidis gre-
 coz sapientiū doctrina reperit **xxv.**
 De turpitudie sacroz mīs magne **xxvj.**
 De phisilogoz figmētis que nec veram dī-
 uinitatem colūt nec eo cultu q colenda ē ves-
 ra dinitas **xxvij.**
 Ad doctrina varronis de theologia in nulla
 sibi pte acorbet **xxvij.**
 Ad oia q phisilogi ad mūdū ptesqz ei? tēu-
 lerūt ad vnu verū deū fferre debuerūt **xxix.**
 Quā pietate discernat a creaturis creator.